

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: Kutsu lakivaliokuntaan kuulemistilaisuuteen 2.4.2014 (M 10/2013 vp)

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto kansalaisaloitteesta eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta (KAA 3/2013 vp)

Kansalaisaloitteen keskeinen sisältö

Kansalaisaloitteen tarkoituksena on, että jatkossa myös samaa sukupuolta olevilla pareilla olisi oikeus solmia avioliitto. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi muuttamalla avioliittolakia, lakia rekisteröidystä parisuhteesta ja lakia transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta. Kansalaisaloitteen tavoitteena on lisätä yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa

Kansalaisaloitteessa ehdotetulla lakimuutoksella olisi välillinen oikeus myös adoptio-oikeuteen. Jos samaa sukupuolta olevat parit saisivat oikeuden solmia avioliiton, koskisi heitä myös adoptiolain (22/2012) 8 §:n mukaiset aviopuolisolta vaadittavat edellytykset sekä yhteisadoptiota koskeva 9 §, jonka mukaan muut kuin aviopuolisot eivät voi adoptoida lasta yhdessä.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto

Perustelut lapsiasiavaltuutetun kannatoille

Lapsiasiavaltuutettu arvioi kansalaisaloitetta YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) näkökulmasta.

Kansalaisaloitteen sisältämän adoptio-oikeuden muutoksen näkökulmasta keskeisiä lapsen oikeuksien yleissopimuksen takaamia oikeuksia ovat seuraavat:

- Lapsen oikeus syrjimättömyyteen (2 art). Kaikki lapsia on kohdeltava yhdenvertaisesti. Jokaisella lapsella on oikeus syrjimättömyyteen ilman minäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.
- Lapsen edun ensisijaisuus (3 art). Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, otetaan lapsen etu ensisijaisesti huomioon.

- Lapsen osallisuus (12 art). Lapsella on myös oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevista oikeudellisista ja hallinnollisista toiminnoista joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä.
- Lapsen oikeus syntymästään alkaen nimeen, kansalaisuuteen ja vanhempiinsa (7 art). Lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
- Lapsen oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, nimensä, kansalaisuutensa ja sukulaisuhteensa niin kuin niistä lainsäädännössä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti (8 art).
- Adoptioprosessissa ensisijainen huomio on kiinnitettävä lapsen etuun (21 art).

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Kansalaisaloitteella tavoitellaan samaa sukupuolta oleville pareille eri sukupuolta olevien parin kanssa yhdenvertaista mahdollisuutta avioliittoon. Aloite toteutessaan johtaisi siihen, että myös adoptio-oikeus tulisi muuttumaan yhdenvertaiseksi eri ja samaa sukupuolta olevien avioparien kohdalla.

Adoptiolaki määrittelee tarkkaan prosessin, jonka perusteella avioparille tai yksittäiselle adoption hakijalle voidaan myöntää adoptio-oikeus. Tässä prosessissa arvioidaan hakijoiden soveltuvuus. Prosessin tarkoituksena on varmistaa, että adoptio tässä yksittäisen lapsen ja yksittäisen pariskunnan tai hakijan tilanteessa on lapsen edun mukainen. Kyse ei siis ole koskaan adoptiota hakevan ns. subjektiivisesta oikeudesta adoptoida lasta. Tämä periaate pätee edelleen, vaikka avioliittolakea kansalaisaloitteen ehdottamalla tavalla muutettaisiin.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi kansalaisaloitteessa ehdotettujen muutosten vaikutusta adoptio-oikeuteen kiinnittäen ensisijaisesti huomiota lapsen etuun. Lapsiasiavaltuutettu on ottanut kantaa samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeuteen jo adoptiolain uudistamisvaiheessa 2011 ja korosti jo tuolloin seuraavassakin esittäviä seikkoja¹.

Samaa sukupuolta olevien parien oikeus adoptioon

Samaa sukupuolta olevien parien oikeutta adoptioon käsiteltiin säädettäessä tällä hetkellä voimassa olevaa adoptiolakea (22/2012). Tuolloin päädyttiin siihen, että rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa elävillä on oikeus adoptioon yksin edellyttäen, että parisuhteen toinen osapuoli antaa suostumuksensa adoptioon.

Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta ei ole estettä sille, että rekisteröidyssä parisuhteissa elävät tai avioliiton solmineet samaa sukupuolta olevat voisivat hakea yhdessä adoptiota. Toisaalta sopimus ei myöskään edellytä, että se olisi kansallisessa lainsäädännössä sallittava.

Vuonna 2012 voimaan tulleella adoptiolla voimaan saatettiin myös eurooppalainen yleissopimus lasten adoptiosta (27.11.2008). Lasten adoptiosta annetun yleissopimuksen 7 artikla edellyttää, että laissa sallitaan avioliitossa elävien samaa sukupuolta olevien henkilöiden adoptio-oikeus ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävien adoptio-oikeus, jos sopimusvaltion oikeusjärjestys sellaisen mahdollisuuden tunnustaa. Näin ollen nykyinen lainsäädäntömme ei ole ristiriidassa kansainvälisten sopimusvelvoitteiden kanssa, mutta se ei olisi sitä myöskään, jos lainsäädäntöä muutettaisiin kansalaisaloitteessa ehdotetun mukaisesti.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Adoptioon päädytään silloin, kun lapsen biologisilla vanhemmilla ei ole edellytyksiä huolehtia hänestä lapsen edun mukaisesti ja vanhempien tilanteen arvioidaan olevan pysyvä. Lapsi siis saa adoptiossa pysyvästi uuden perheen ja hänen yhteytensä biologisiin vanhempiin katkeavat. Uudessa adoptiolla (8 luku) on lisäksi mahdollisuus myös sellaiseen adoptioon, jossa lapsen ja aikaisemman vanhemman yhteydenpito-oikeus vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä (ns. avoin adoptio).

Yleissopimus edellyttää, että kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa arvioidaan aina ensisijaisesti lapsen etua. Adoptiota koskevassa artiklassa 22 on erikseen korostettu, että ratkaisun tulee olla lapsen edun mukainen. Kansallisessa adoptiolainsäädännössä on tarkkaan määritelty prosessi, jossa adoption hakijoiden soveltuvuus arvioidaan lapsen edun kannalta. Tämä vaatimus tulisi säilymään samanalaisena myös, jos samaa sukupuolta olevalle parille säädettäisiin oikeus yhteisadoptioon.

Adoptiolain 27 § mukaan lapsi pyritään sijoittamaan ensisijaisesti kahden vanhemman perheeseen, jollei lapsen edun kannalta ole erittäin painavia syitä siihen, että lapsi sijoitettaisiin yhden vanhemman perheeseen. Tässä yhteydessä on otettu siten kantaa siihen, että yleensä lapsen edun mukaista on, että hänellä on kaksi vanhempaa. Samalla tästä seuraa, että avioliitossa elävät parit ovat adoptiota hakiessaan paremmassa asemassa suhteessa rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa eläviin.

Adoptiolaki sallii myös ns. perheen sisäisen adoption rekisteröidyssä parisuhteessa elävien pariin kohdalla. Jos parisuhteen toinen osapuoli on adoptoinut lapsen aiemmin, on mahdollista, että toinen osapuoli adoptoi saman lapsen myöhemmässä vaiheessa. Perheen sisäinen adoptio ei ole mahdollista avioliitossa. Jos avioliitto sallittaisiin samaa sukupuolta olevien kesken ja siten heille myös oikeus yhteiseen adoptioon, voitaisiin päästä tästä ns. kaksikertaisesta adoptio-prosessista eroon.

Lapsen edun ensisijaisuus adoptioprosessissa

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan lapsen etu on, että hänellä on ainakin yksi rakastava vanhempi, joka kykenee huolehtimaan lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta mahdollisimman täysimääräisesti. Jos mahdollista, lapsella tulisi olla oikeus kahteen vanhempaan. Sen lisäksi, että useimmiten lapsen hyvinvoinnista varmistaminen on helpompaa, kun sen voi jakaa yhdessä toisen aikuisen kesken,

asialla on merkitystä esim. tilanteessa, jossa lapsi syystä tai toisesta menettää toisen vanhempansa.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa ei määritellä ”vanhemmat” -käsitettä, mutta lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirjassa todetaan, että on kohtuullista olettaa, että ”vanhemmilla” tarkoitetaan geneettisiä ja synnyttäneitä vanhempia. Käsikirjan mukaan vanhempiin tulisi loogisesti sisällyttää myös lapsen henkiset vanhemmat, jotka ovat hoitaneet lasta merkittäviä ajanjaksoja varhaislapsuuden ja lapsuuden aikana.²

Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin korostaa, että kaikissa adoptio-tilanteissa on asiaa arvioitava kyseisen lapsen edun näkökulmasta sillä hetkellä. Tässä arvioinnissa ei yleensä ole ratkaisevaa se, onko kyse samaa vai eri sukupuolta olevista vanhemmista, mutta lapsen edun arviointia ei tulisi tältäkin osin jättää tekemättä.

Lapsen edun arviointi edellyttää myös lapsen oman mielipiteen selvittämistä ja sen huomioimista lapsen iän ja kehitystason mukaisella tavalla. Lapselle on kerrottava hänelle ymmärrettävällä tavalla adoptiosta ja sen vaikutuksista, jotta hän voisi muodostaa mielipiteensä. Lapsen mielipiteen selvittämiseksi ei saisi asettaa mitään ikärajaa, vaan mielipiteen selvittämisen tapa tulisi sopeuttaa lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavaksi.

On myös tärkeää huomioida, että lapsi voi nähdä ja kokea vanhemmuuden ja perheen hyvin eri tavoin kuin aikuiset. Lapsen mielipiteen kunnioittaminen ja aikuisesta ehkä mitättömiltä tuntuvien asioiden vakavasti ottaminen voivat kuitenkin auttaa lasta sopeutumaan uuteen tilanteeseen, vaikka se kaikilta osin ei olisikaan lapsen omien toiveiden mukainen.

Lopuksi

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että yleistä tietoisuutta erilaisuutta hyväksyvään ja kunnioittavampaan suuntaan on lisättävä jatkuvasti. Vaikka perheitä, joissa on samaa sukupuolta olevat vanhemmat, on nykypäivänä yhä enemmän ja asenteet ovat muuttuneet huomattavasti suvaitsevampaan suuntaan, ns. sateenkaariperheet kokevat edelleen myös syrjintään. Sateenkaariperheiden lapsen voivat siten kokea ehkä tavallista enemmän kiusaamista tms. sekä aikuisten että toisten lasten taholta. Yleisen tietoisuuden lisäämisestä tulisi huolehtia jo varhaiskasvatuksessa sekä koulujen opetussuunnitelmissa.

Adoptio-oikeuden laajentamisella on vaikutuksia myös esim. vanhempainvapaiden ja muiden vastaavien perhe-etuuksien määräytymiseen. Vanhempain- ja perhevapaat määräytyvät eri tavalla riippuen siitä, onko lapsi adoptoitu rekisteröityyn parisuhteeseen tai avioliittoon. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole mahdollisuutta arvioida tässä yhteydessä näitä muutoksia. Todennäköisesti avioliiton solmineilla on joustavammat mahdollisuudet vanhempain- ja perhevapaiden käyttöön kuin esimerkiksi rekisteröidyssä parisuhteessa elävillä.

Jos kansalaisaloite etenee lainvalmisteluun, lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan on huolehdittava siitä, että kaikki välillisetkin vaikutukset samaa sukupuolta olevien avioliitto-oikeudesta selvitetään perusteellisesti, ei ainoastaan parisuhteen

osapuolten osalta, vaan myös sen vaikutukset perheenjäseniin ja perheoikeudellisiin liittyviin taloudellisiin ym. seikkoihin.

Lopuksi muistutamme, että jos kansalaisaloite etenee lainvalmisteluun, on valmistelussa tehtävä nimenomainen lapsivaikutusten arviointi. Lapsivaikutusten arviointi perustuu lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaiseen vaatimukseen asettaa lapsen etu ensisijaiseksi kaikessa lapsiin kohdistuvassa päätöksen teossa. Myös oikeusministeriö suosittaa arvioinnin tekemistä ohjeissaan.

Jyväskylässä 01.04..2014

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

---

¹ <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1555843> ja <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1570121>

² Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja, Unicef 2011, s. 83-84.